

Портрет урбанізованого рибалки

"Я заядлый рыбак и при первой же возможности отправляюсь на рыбную ловлю. Люблю одиночество и ловлю один. В это время приходят самые интересные мысли и идеи."

Євген Весник
Кіноактор

В Україні живе близько 49 мільйонів людей. Усі ми чимось захоплюємося: хто мисливством, хто філателією, собаківництвом. Майже кожний десятий – (враховуючи малечу від 5 років, дідусів, домогосподарок, депутатів тощо) полюбляє риболовлю. Правда, як жартують знавці, є "риболови" – ті, що рибалять час від часу, іноді виловлюючи плітку чи окуня, а є "рибалки", навіть "рибаки" – фанатично віддані своєму хобі люди. Остання категорія сиділа би на водоймі і вдень, і вніч, і в морози і у відлигу, забувши про родину і роботу...

Буремні і непевні 90-ті роки минулого століття (я маю на увазі 20 століття) ініціювали стрімкий розвиток нерегульованого, неорганізованого рибальства. В "Світій справі" №1(4) за 2001 р. ми розповідали про основні тенденції рибальського сьогодення на Придніпров'ї. У цій статті мова піде про аматорське рибальство в умовах урбанізованого впливу; чим відрізняється міський рибалка-аматор від свого колеги, скажімо, з села; які схожі проблеми постають перед ними...

Дніпропетровськ – велечезне, індустріально розвинуте місто. Разом з Дніпродзержинськом утворюють потужну Дніпропетровсько-Дніпродзержинську промислову агломерацію. За різними даними, тут живе близько 1,85 мільйона чоловік. Кількість рибалок тільки в м. Дніпропетровську становить блтзько 100 000 (Новіцький,2000; Новіцький, Христов, 2000; Новіцький, 2001). Потрібно підкреслити, що це – загальна кількість рибалок, тих, хто виходить на водойми від 1 разу на рік. Наведені цифри дуже варіюють в залежності від сезону, району водойми.

Ми відмічали, що наприкінці 1990-х років спостерігається чіткий розподіл любительського (аматорського) рибальства на суто рекреаційне (з метою відпочінку) і споживацьке (риболовля – як засіб видобутку водних ресурсів). Опитування показали, що 70 % рибалок займаються задоволенням гастрономічних та матеріальних потреб. Різко збільшилася на водоймах Дніпропетровщини кількість пенсіонерів (табл. 1).

Табл. 1. Віковий склад рибалок Дніпропетровщини.

Вік, років	До 20	21-30	31-40	Від 41 до 50 і старші
Опитуваних, %	9,1	18,8	28,6	43,5

--	--	--	--	--

Переважна частина рибалок Дніпропетровського та Дніпродзержинського районів – міські жителі. Опитуванні рибалки склали чотири великі соціальні групи: робочі – 53,2 %, службовці – 16,9 %, пенсіонери – 21,4 %, молодь, що вчиться – 8,5 %.

В уловах рибалок Дніпропетровщини фіксується 23-26 видів риби (промисел у цей час базується на 18-22 видах). В межах Дніпропетровського району найчастіше здобиччю рибалок є верховодка, плітка, плоскирка, карась сріблястий, йорж, окунь, лящ, краснопірка, бичок кругляк. До річч, йорж в уловах рибалок трапляється переважно тільки акваторії Самарської затоки Дніпровського водосховища (до 1990-х років цю рибу ловили майже на всій акваторії водосховища).

Враховуючи велику частку малоцінних, смітних риби в уловах аматорів, можна стверджувати, що любительське рибальство в функціонуванні водних екосистем виконує дуже важливу селективну роль. Об'єм вилову малоцінних риби аматорами в межах району сягає 700-950 тонн (в залежності від сезону), тоді як промислом такі види як бички, верховодка не освоюються, а вилучення окуня, плоскирки, краснопірки не досягає оптимального рівня.

Улови "урбанізованого" рибалки варіюють в залежності від різних факторів: пори року, віддаленості місця риболовлі від індустріального міста, риболовлі з човна чи з берега, технічної оснащеності рибалки, навіть від його мобільності.

Весною в уловах міського рибалки частіше відмічається плітка, верховодка, окунь, щука, карась сріблястий, лящ – всього близько 18 видів. Влітку аматори виловлюють майже всі види риби, що населяють води Дніпровського водосховища і є об'єктами рибальства (крім хіба що товстолобиків) – до 26 видів. Взимку видовий склад уловів рибалок дещо обіднений – 14 видів риби.

Найбільшому рекреаційному пресу піддаються акваторії водойм, які розміщені в межах великих населених пунктів, а також віддалених від мегаполісів не більше ніж на 60-80 км (вважається, що зону "стійкого рекреаційного інтересу" можна назвати ту територію, яка розміщується в 1-2 годинах поїздки на авто- чи залізничним транспортом).

За нашими даними, в Дніпропетровській області в зимовий період рибачами-аматорами виловлюється 320 тонн риби, весною та восени – 250-290 тонн, влітку – 1200-1600 тонн. Майже 40 % уловів припадає на водойми Дніпропетровського району (включаючи Самарську затоку Дніпровського водосховища та систему приливів Дніпра – рр.Кільчень, Мокра Сура та інші).

На нашу думку, цікавими є дані про відвідуваність рибалками акваторій в межах м.Дніпропетровська та зимові аматорські умови деяких видів риби в межах міста.

Фактично, вся 40 кілометрова ділянка р.Дніпро, яка протікає через м.Дніпропетровськ, є акваторією підвищеного рибальського інтересу, тому показники відвідуваності водойми в межах міста надзвичайно високі. Найбільші скупчення аматорів-"зимників" щоденно відмічались в межах житлових масивів Дніпропетровська – Червоний Камінь, Парус, Комунар, Ігрен, на акваторії

міського гребного каналу (Мандриковські плавні) – ж/м Перемога. В середньому на протязі 1 зимового дня на міському гребному каналі рибалять 317 ± 5 аматорів. За зиму 1998-1999 рр. на каналі в рибальських цілях побувало не менше 21 000 рибалок (відмітимо, на акваторії в 100 га !). Навантаженість на 1 га водойми в період льодоставу досягає 210 ± 3 чол. (причому влітку навантаженість на цю водойму набагато менша – 175 ± 4 чол.).

Результати обліку відвідуваності рибалками заток Дніпра в межах ж/м Червоний Камінь, Парус, Комунар засвідчили відповідну ситуацію. Єдина відмінність – більша, ніж у першому випадку, площа акваторії, і, в зв'язку з цим, менші щільності скупчень рибалок в перерахунку на 1 га водної площі.

На акваторії Самарської затоки взимку 1998-1999 рр. щоденно рибалили до 960 чоловік. Ці дані ми отримали при перерахунку даних спостережень на різних ділянках затоки загальною площею 570 га. На протязі зими 1998-1999 рр. (78 днів з стійким крижаним покривом). Облікову ділянку відвідали понад 12 600 чоловік.

На нашу думку, взимку на р. Самара Дніпровська та Самарській затоці в межах Дніпропетровського та Новомосковського адміністративних районів займаються рибальством до 76 тисяч аматорів. В межах тільки м. Дніпропетровська на Дніпровському водосховищі за зиму відмічається до 42 000 рибалок (525 чол./доба вне залежності від дня неділі).

В середньому зимові улови пересічного рибалки в 1999 році склали $3,42$ кг/32 шт (в 1994 – $2,25$ кг/23 шт). Слід підкреслити, що збільшення уловів залежить не від покращення умов рибальства, а від більш уважного, прискіпливого наукового спостереження (до 1994 року вважалось, що улови рибалок Дніпропетровщини незначно конкурують з промислом – "скільки там тих рибалок, що вони спіймають!...")

Плітка. Взимку – основний об'єкт рибальського інтересу (відмічається в $98,3$ % уловів). Орієнтовно кожної зими аматори в межах Дніпропетровської області виловлюють до 140-150 тонн плітки.

Окунь. В перший місяць льодоставу в уловах рибалок фіксується до $93,4$ % окуня (по кількості). Середня маса виловленої риби взимку 1998-1999 рр. складала $0,15 \pm 0,003$ кг. Орієнтовно в зимку з водоймища аматорами вилучається до 114 тонн окуня.

Лящ. В межах Дніпропетровського адміністративного району в зимовий період виловлюється $8,5$ тонн ляща – середньою масою $0,65 \pm 0,002$ кг.

Судак. Цього хижака ловлять попутно з ловлею окуня. Кожної зими рибалки-аматори виловлюють $1,3-2,0$ тонни цінного ресурсного виду, яким є судак. Середня маса виловлюваного судака в різні роки коливається – від $1,13$ кг в 1995 р., до $0,64$ кг в 1996-1997 рр.

Щука. Взимку аматорами на Дніпровському водосховищі виловлюється від $14,5$ тонн (1995-1996 рр.) до $21,3$ тонни (1996-1997 рр.). Середня маса щуки в уловах рибалок – $0,50 \pm 0,05$ кг.

Йорж. Загальний вилов йоржа взимку в межах м. Дніпропетровська орієнтовно можна оцінити в $1,5-2,2$ тонни, причому в окремі дні (частіше в лютому – на початку березня) на Самарській затоці виловлюється близько 150 кг (5300 екз.) йоржа! Середня маса – $0,035 \pm 0,002$ кг.

Карась. На протязі останніх років цей не типовий об'єкт зимового рибальства доволі часто трапляється в уловах рибалок. Він фіксується у 5-8 % рибалок. На акваторії Самарської затоки щозими виловлюється до 0,7 тонни карася сріблястого середньою вагою $0,25 \pm 0,004$ кг.

За нашими даними, кожної зими на Дніпровському водосховищі і р.Самарі аматори виловлюють до 300 тонн риби (тільки плітки, окуня, ляща, судака, щуки і йоржа виловлюється понад 284 тонни). Для порівняння: річна квота рибодобувних організацій на Дніпровському водосховищі не перевищує 200 тонн, хоча навіть такий скромний показник в останні роки не освоюється.

Наукові дослідження в сфері рекреації надзвичайно важливі. З кожним роком зростає популярність "зеленого" туризму, в'їзного риболовного туризму, рекреаційного рибальства, водних видів відпочинку. З урахуванням цього обсяги соціального використання тваринного світу потрібно щорічно уточнювати і перераховувати.